

Oponentský posudek habilitační práce

Jméno a příjmení autora habilitační práce: PhDr. Aleš Kaplan, Ph.D., MBA

Název habilitační práce: Pohybová neúspěšnost u žáků mladšího školního věku

Jméno a příjmení oponenta: doc. PhDr. Vladimír Jůva, CSc.

Pracoviště: Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity

Obor habilitačního řízení: kinantropologie

K primárním axiologickým východiskům soudobých nejenom sociálních věd patří požadavek orientace na člověka. V kinantropologii můžeme tento přístup konkretizovat orientací na sportovce v rámci trenérství, orientací na klienta v oblasti řízených rekreačních sportovních aktivit či orientací na žáka ve školní tělesné výchově. Předložená habilitační práce na tato obecná hodnotová východiska navazuje a vhodně je rozšiřuje o orientaci na žáky s pohybovou neúspěšností, tzn. na pohybově indisponované děti, „které to nemají ve školní tělesné výchově snadné“ (s. 65). Souhlasíme s autorem, že české, ale i zahraniční výzkumy věnují v těchto intencích nejčastěji pozornost takovým tématům, jako je např. problematika pohybových aktivit intaktní nebo naopak zdravotně znevýhodněné a postižené populace či podpora sportovních talentů. Jednu z cest, jak se pokusit zvrátit globálně deklarované snižování pohybových aktivit, bezesporu také tvoří identifikace a následná motivace pohybově méně úspěšných dětí.

Autor předložil habilitační spis formou mimořádně rozsáhlé monografie (520 stran, včetně literatury, příloh, českého a do 8 cizích jazyků přeloženého shrnutí, jmenného a věcného rejstříku). Text předloženého spisu vznikl s podporou výzkumného záměru MSM 0021620864, PRVOUKu P15 a PROGRESu Q17. K výslednému změnění studie přispěly také dva další výzkumné projekty (mezinárodní grant IAAF Nestlé Healthy Active Kids Athletics a celorepublikový projekt všeobecné pohybové přípravy dětí předškolního a mladšího školního věku Děti na startu), v jejichž rámci se ověřovaly jednotlivé výsledky výzkumných šetření. Monografie by, podle informací uvedených v tiráži (viz posuzovaný dokument ve formátu pdf z 7. 6. 2019), měla vyjít v nakladatelství Karolinum v roce 2019 a měla by být určena sportovním pedagogům a studentům pedagogických a tělovýchovných fakult.

Struktura práce

Rozsáhlý text habilitační práce je – vedle předmluvy, úvodu a závěru – logicky strukturován do tří standardních částí. Šířeji koncipovaná teoretická východiska se

opírají mj. o sociologické vymezení dnešních dětí a kvality jejich života a zejména pak o fundovanou českou a zahraniční rešerši různých aspektů pohybové aktivity, a to nejenom dětí. Následující přehledná analýza sumarizuje řadu uskutečněných českých i vybraných zahraničních výzkumů pohybové úrovně a zdatnosti dětí. Vzhledem k věkovému zaměření celé práce následuje kapitola, vycházející zejména z vývojově psychologické odborné literatury, jež přibližuje specifika mladšího a středního školního věku.

Ke stanovenému výzkumnému problému se již plně vztahuje další dílčí kapitola teoretické části, jež v úvodních subkapitolách vymezuje v obecnějším, nejenom psychologickém a pedagogickém (především speciálněpedagogickém), ale i sociologickém, biologickém a především kinantropologickém pojetí pojem neúspěšný žák a následně klíčový pojem celé práce – pohybově neúspěšný žák. Oba zásadní pojmy autor mimořádně podrobně konceptualizuje za využití adekvátních českých a zahraničních výzkumných studií. Přínosný je i relativně hlubší historický pohled na termín pohybově neúspěšný žák, jenž spoluvytváří vhodná východiska pro jeho hlubší pochopení. Tato, z hlediska tématu habilitačního spisu, podstatná část rozsáhlého teoretického vstupu je zakončena pracovním vymezením pojmu pohybová neúspěšnost žáka, respektive pojmu žák s pohybovou neúspěšností.

Následující část habilitačního spisu se věnuje empirickému šetření, zaměřenému na identifikaci pohybové neúspěšnosti u žáků mladšího školního věku a monitorování vybraných příčin jejího možného vzniku. Po vymezení cíle celé práce jsou uvedeny navazující dílčí cíle, které specifikují jednak již v předcházející teoretické části zpracovanou přehledovou studii zvoleného vědeckého problému, a především pak vlastní empirické šetření. Následuje popis výzkumného designu (jeho úkoly, otázky a hypotézy, charakteristiky výzkumných souborů a vlastní metodika) a mimořádně rozsáhlé zpracování uskutečněných empirických šetření. Jejich výsledky autor podrobně slovně komentuje a vhodně ilustruje grafy a tabulkami, včetně častých odkazů na podrobná empirická data zařazená do příloh práce. Tyto rozsáhlé kapitoly jsou pak shrnuty v souhrnných komentářích. V diskusi autor podrobně reaguje na výzkumné otázky a hypotézy a současně porovnává svá vybraná zjištění s uskutečněnými analogickými výzkumy. Celkové shrnutí v závěru pak ústí v metodická doporučení.

Výsledky práce

Habilitační práce se věnuje mimořádně významnému, aktuálnímu a široce ukotvenému výzkumnému problému. Autor ho charakterizuje v úvodu jako snahu proniknout do problematiky pohybové neúspěšnosti u žáků mladšího školního věku. Klíčový

a primární úkol proto tvoří komplexní vymezení pojmu pohybová neúspěšnost žáka. Autor ve své rozsáhlé teoretické části tento úkol úspěšně plní a předkládá holistické vymezení pojmu pohybová neúspěšnost žáka. V této souvislosti se nabízí pragmatická poznámka, a to, zda by z hlediska obvyklých požadavků na rozsah habilitačních spisů nebyla již tato část, tzn. podrobná přehledová studie problematiky pohybově neúspěšného žáka s důrazem na taxonomii analyzovaných výzkumů, dostačující.

K dalším pozitivům předložené práce patří snaha o reflektování interdisciplinárního přístupu při řešení stanoveného výzkumného problému (vedle kinantropologie fundovaný pohled psychologický, pedagogický a zvláště speciálněpedagogický se sociologickými i filozofickými přesahy, reflexe tělovýchovného lékařství ad. – viz analyzovaná odborná literatura i vlastní pohledy autora). V předloženém habilitačním spisu je dále třeba vyzdvihnout longitudinální charakter uskutečněných empirických šetření, jež proběhla v období školních roků 1998/1999 a 2008/2009, a komparaci jejich výsledků. Je jen škoda, že poslední již 10 let stará výzkumná data nejsou doplněna aktuálnějším šetřením.

Analogicky jako při konstrukci komplexního teoretického návrhu možného stanovení postupu identifikace žáka s pohybovou neúspěšností autor přistupuje k vlastnímu empirickému šetření. V něm vhodně využívá celé řady výzkumných metod, a to zejména exploračních, pozorování, měření a motorického testování. Za jejich využití a především díky mimořádně rozsáhlým, podrobně zpracovaným a zhodnoceným empirickým datům ústí celá práce ve verifikovanou koncepci identifikace pohybově neúspěšného žáka, doplněnou vybranými metodickými doporučeními.

Připomínky k textu

V souvislosti s klíčovými oblastmi předložené práce (především vymezení pojmů neúspěšný žák a žák s pohybovou neúspěšností) můžeme konstatovat nižší zastoupení odkazů na novější (z poslední dekády) a především zahraniční zdroje. Např. jen k související problematice dyspraxie, uváděné na s. 138 ad., u nás vyšly po roce 2010 tři v textu nereflktované monografie – Olgy Zelinkové (2013, 2017) a především Zuzany Paloukové (2014). Řada nových zahraničních výzkumných studií se nabízí třeba k uvedené kategorii obezita (viz vědecké databáze a klíčová slova obezita, primární škola ad.).

Diskusi otevírají některé aspekty popsaného empirického šetření. Cíl práce, jak autor uvádí na s. 194, navazuje na jeho obhájenou disertaci z roku 2001 (bohužel porovnání obou kvalifikačních prací nebylo možné, protože Repozitář závěrečných

prací Univerzity Karlovy obsahuje obhájené disertace až od roku 2006). Jeho formulace, včetně dílčích cílů, spíše nestandardně spojuje cíle teoretické části (přehledové studie) a empirického šetření a v některých formulacích nadbytečně dubluje vymezení následujících úkolů, vedoucích k jejich dosažení (např. na s. 194: „... prostudování kinantropologické a pedagogicko didaktické literatury a následné provedení obsáhlé literární rešerše k řešené problematice“). Vymezení „Úkolů“ by bylo vhodnější zařadit až za formulace výzkumných otázek a hypotéz. K jasnějšímu stanovení cílů by vedle jejich zestručnění pomohlo také použití aktivních sloves (např. „zjistit“, „stanovit“ nebo „identifikovat“). Formulace výzkumných otázek (autorem na s. 196 uvedených jako „vědecké otázky“) evokují dichotomické odpovědi, které vzhledem ke komplexnímu charakteru zkoumané oblasti nejsou příliš přínosné. U 4. hypotézy můžeme diskutovat o vymezení měřitelných proměnných („rozdílnost oproti jejich spolužákům“), které je zřejmé až v rámci jejího vyhodnocení (viz s. 361 ad.). V popisu empirického šetření autor operuje mj. s termíny diagnostika a pedagogická evaluace. Z procesuálního hlediska jsou diagnostické a evaluační aktivity empirickému výzkumu mnohdy velmi blízké, mají však odlišné cíle.

Rozpaky (i když vzhledem k časovému odstupu uskutečněných empirických šetření patrně pochopitelné) vzbuzuje v charakteristice metodiky výzkumu citovaná metodologická literatura, jež vyšla až po období prvního sběru dat, tzn. ve školním roce 1998/1999 (např. páté vydání *Výzkumných metod...* Thomase, Nelsona a Silvermana z roku 2005 nebo monografie Janíkové z roku 2011). V několika případech nenajdeme v textu citované zdroje v seznamu literatury (např. na s. 22 zvláštní citace „Lundegaard spol. s. r. o., 2011“) a naopak na některé tituly, uvedené v literárním seznamu, nejsou odkazy ve vlastním textu (např. titul Weinera z roku 2000 nebo časopisecká stať autorů Hareli a Weiner z roku 2002).

Častější případy se týkají nesrovnalostí v názvech kapitol uvedených v obsahu a následně ve vlastním textu. Např. v obsahu deklarovaná kapitola „2 Teoretická východiska“ má v samotném textu možná příliš dlouhý a hlavně jiný název „2 Studium problematiky v širším kontextu pomocí teoretických východisek“, podobný problém je u kapitoly 2.6.2 (v obsahu je uveden název „Žák s pohybovou neúspěšností v přehledové studii“, v textu pak „Pohybově neúspěšný žák v přehledové studii“) a dále u názvů kapitol 2.7 a 2.8. Patrně původně koncipované názvy těchto kapitol (viz na s. 5 „2.7 Vymezení pojmu žák s pohybovou neúspěšností“ a „2.8 Pracovní vymezení pojmu pohybová neúspěšnost“) byly logické, zejména po jejich vzájemném prohození, tzn. primárně vymežit obecnější kategorii pohybové neúspěšnosti a následně pojem

pohybově neúspěšný žák. Deklarované souhrnné komentáře podkapitol 3 a 4 svým názvem neodpovídají skutečnosti, kdy jde o shrnutí subkapitol 3.9.2 a 3.9.3.

Výše uvedené skutečnosti přispívají k obtížnější orientaci čtenáře v příliš rozsáhlém textu, kterému chybí i v diskusi a především pak v závěru (jenž opět spíše opakuje jednotlivé postupy celé uskutečněné výzkumné studie) stručné a opravdu přehledné shrnutí klíčových závěrů.

Jazyková a grafická úroveň

Jazyk připravené monografie je čtivý, kultivovaný a srozumitelný i pro avizovanou širší veřejnost. Pouze sporadicky se v něm objevují drobné překlepy (např. na s. 77 a 78 „tématicky“ místo „tematicky“ nebo na s. 126 rozdílné varianty jména klasika německé pedagogiky sportu Guts-Mutse). Více neopravených chyb je v interpunkci, a to v některých případech absence čárek v souvětích (např. na s. 10 „...problém se základními pohyby jako je chůze, běh či hod“, na s. 28 „Další onemocnění a zdravotní problémy, které vznikají ... jsou“, na s. 41 „... v jeho definici vnímána jako konkrétní pohybová aktivita jako je...“, na s. 114 „Než se začneme zabývat úlohou ... v ... situacích je třeba zmínit motivační složku“ nebo na s. 306 „... nás zajímalo jaké zastoupení měly...“), nadbytečné mezery v číslování řady kapitol (např. na s. 22 „2. 3 Pohybová aktivita dětí“, na s. 71 „2. 4 Pohybová úroveň...“, na s. 178 „2. 7 Pracovní nástin...“ nebo u všech podkapitol 3.1–3.9) či nadbytečná tečka (na s. 13 „do kterého . byli vybráni“) a čárka (např. na s. 33 „honičky, apod.“ nebo na s. 185 „motivací, apod.“). Nejednotně a mnohdy nesprávně jsou uvedeny údaje o rozsahu stran citovaných publikací (nadbytečné mezery ve tvarech „x–y“, mnohdy je místo pomlčky použit spojovník – např. na s. 410). Mezery naopak často chybí ve tvarech typu „n = x“ (např. na s. 230).

Otázky vzbuzuje použitá forma citací v textu a zpracování literatury, kdy se prolínají prvky norem ČSN ISO 690 a APA. V rámci přípravy monografie do tisku bude třeba citační normu sjednotit.

Řadu nepřesností obsahuje grafická stránka předloženého spisu. Prakticky v celém textu se setkáváme s nejednotným odsazením prvního řádku jednotlivých odstavců. Sjednotit je třeba odsazení (respektive neodsazení) názvů dílčích kapitol i mezery nad těmito názvy. Nestejné mezery najdeme také v přehledu literatury mezi jednotlivými literárními zdroji (např. na s. 389 nebo 391). V obsahu je kapitola „2.6.1 Stručná charakteristika pojmu neúspěch a neúspěšný žák“ uvedena větším písmem než kapitoly nadřazené. Pozornost si v rámci finalizace monografie do tisku zaslouží také správné umístění obrázků a tabulek na jednotlivých stranách (např. obrázek na s. 39 nebo tabulka na s. 173–174, na s. 187–188, na s. 231–232 či na s. 341–342).

U mnoha grafických nepřesností je však otázkou, zda souvisejí s autorovým rukopisem dodaným do Karolína, nebo již s přípravnou prací grafika tohoto nakladatelství.

Otázky k obhajobě

1. Primární výzkumnou metodou (i když se bezesporu časově prolínala s dalšími postupy) byla obsahová analýza odborných dokumentů. Jaká výchozí kritéria jste při jejím koncipování zvolil?
2. Domníváte se, že Váš konstrukt identifikace a monitorování pohybové neúspěšnosti žáků mladšího školního věku lze úspěšně aplikovat i na jiné věkové skupiny? Pokud ano, které jeho oblasti mají obecnější charakter a které jsou naopak specifické vzhledem k věku žáků?

Závěr

Habilitační spis se věnuje mimořádně významnému problému, jehož řešení vychází z kinantropologického výzkumu, ale současně má výrazný multidisciplinární přesah a zdravotní i sociální konsekvence. Pozitivní snaha autora o komplexní zpracování stanoveného vědeckého problému, a to za širokého využití řady odborných zdrojů, včetně vlastních starších studií, se patrně odrazila v předložení tohoto příliš rozsáhlého textu, který právě v návaznosti na zmíněné skutečnosti přináší v některých partiích ne zcela aktuální empirické údaje (vlastní poslední výzkumná data jsou ze školního roku 2008/2009, i když autor v textu zmiňuje novější pilotní studie) a informační zdroje. Přesto však tento spis, který shrnuje autorův dlouhodobý a hluboký odborný zájem o problematiku pohybové neúspěšnosti žáků, bezesporu významně rozšiřuje kinantropologické vědění a vhodně naznačuje další možné vědecké přístupy k této oblasti.

Autor ve své habilitační práci prokázal schopnost samostatné tvůrčí práce v oboru kinantropologie. Habilitační práce pana PhDr. Aleše Kaplana, Ph.D., MBA, *Pohybová neúspěšnost u žáků mladšího školního věku* odpovídá vymezení uvedenému v § 72 odst. 3 Zákona o vysokých školách 111/1998 Sb., v platném znění, přináší nové vědecké poznatky a splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v daném oboru. Doporučuji práci k obhajobě a po jejím úspěšném průběhu navrhuji udělit panu PhDr. Aleši Kaplanovi, Ph.D., MBA, titul docenta v oboru kinantropologie.

Místo a datum: Brno, 12. září 2019

Podpis oponenta: